

UŞAK'TA VATAN CEPHESİ (12 EKİM 1958-27 MAYIS 1960)

IŞIL TUNA*

ÖZ

1957 milletvekili seçimlerinden sonra, iktidar-muhalefet ilişkilerinde cepheleşme eğilimleri baş göstermiştir. Muhalefet partileri Güç Birliği adında siyasi bir yapılanma oluştururken Adnan Menderes, 12 Ekim 1958 tarihinde Manisa mitinginde yaptığı konuşmasında muhalefetin yıkıcı faaliyetlerine karşı tüm vatandaşları kapsayacak bir Vatan Cephesi kurulacağını belirtmiş ve herkesin Vatan Cephesi çatısı altında birleşmesini istemiştir. Bu açıklamanın ardından Uşak Demokrat Parti il ve ilçe teşkilatlarının etkili çalışmaları ve muhalefet partilerinin yönetim teşkilatlarından gelen istifalar ile Uşak'ta DP'ye 1958-1959 yılları arasında yoğun katılımlar meydana gelmiştir. Uşak'ta sadece muhalefet partileri değil aynı zamanda dernekler, esnaf teşkilatları, Uşak'ın önde gelen aileleri ve bireysel katılımlarla binlerce kişi Vatan Cephesi'nin birer üyesi haline gelmiştir. Özellikle DP'nin çalışmalarından duyulan memnuniyet ve Adnan Menderes'in şahsı katılımları olumlu yönde etkilemiştir. Vatan Cephesi ve DP'ye yönelik katılımların hepsi dönemin yerel basınında isim listesi halinde DP'ye iltihaklar başlığı altında yerini almıştır. 1960 yılında Uşak'ta Vatan Cephesi'ne katılımlarda belirgin bir düşüş yaşanmış ancak yeni ocaklar açılmaya devam etmiştir. Bu makalede 12 Ekim 1958 tarihinde oluşum süreci başlayan ve 27 Mayıs askerî müdahalesi ile sona eren Vatan Cephesi'nin Uşak'taki durumu, DP'ye katılımlarla ilgili Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen telgraflar göz önünde bulundurularak başta T.C Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nden edindiğimiz belgeler olmak üzere dönemin yerel basınının ışığında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vatan Cephesi, Uşak, DP, İltihak, Muhalefet.

* Öğr. Gör. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, isil.tuna@msgsu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6238-1609 DOI: 10.33419/aamd.642480
Makale Gönderim Tarihi: 16.01.2019 Makale Kabul Tarihi: 09.10.2019

THE FATHERLAND FRONT IN UŞAK (12 OCTOBER 1958 – 27 MAY 1960)

ABSTRACT

After the 1957 parliamentary elections, confrontation trends appeared in the power-opposition relationship. While the opposition parties created a Union of Forces Adnan Menderes, in his speech in the Manisa on 12 October 1958, stated that a Fatherland Front would be established to cover all citizens against the destructive activities of the opposition and everyone wanted to fall under the Fatherland Front. Following this announcement, Uşak Democratic Party worked effectively with the provincial and district organizations and with the resignation of the administrators and members coming from the management organizations of opposition parties, there were intense attendance at Uşak DP during 1958-1959. In Uşak, not only opposition parties, but also associations, artisan organizations, Uşak's prominent families and individual participation, thousands of people became members of the Fatherland Front. Particularly the satisfaction of the work of the DP and the personal participation of Adnan Menderes influenced positively. Participation in the Fatherland Front and the DP took place in the DP as a list of names in the local press. In 1960, there was a significant decline in participation in the Fatherland Front in Uşak, but new quarries continued to open. In this article, the status of Fatherland Front in Uşak, which started its formation process on October 12, 1958 and ended with the military intervention on May 27, is addressed based on the documents we obtained from the Prime Ministry Republic Archive especially considering the telegrams sent to Prime Minister Adnan Menderes about the DP participation in the light of the local press.

Keywords: Fatherland Fronts, Uşak, DP, Joining, Opposition.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilk yıllarında başarısızlıkla sonuçlanan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TpCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) çok partili hayat deneyimlerinden sonra Türkiye’de 7 Ocak 1946 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içerisinde çıkan kişiler tarafından Demokrat Parti’nin (DP) kurulması ile kesin bir şekilde çok partili hayat başlamıştır¹. DP kurulduktan kısa bir süre sonra ülke genelinde büyük bir ilgi ile karşılanmıştır². Bu ilginin bir sonucu olarak 14 Mayıs 1950 seçimleri ile 27 yıllık CHP iktidarı sona ermiş ve artık dünün iktidar partisi CHP muhalefette, muhalefet partisi DP ise iktidar koltuğuna oturmuştur³.

Hem CHP hem de DP 1954 genel seçimlerine kadar ki süreçte yeni rollerine alışmaya çalışmışlardır. Bu süreç zarfında CHP’nin mallarına el konulması, Millet Partisi’nin (MP) mahkeme kararı ile kapatılması, Halkevlerinin kapatılması ve Köy Enstitülerinin köy okullarına dönüştürülmesi gibi uygulamalara rağmen DP ilk iktidar yılları olan 1950-54 döneminde iş başına gelir gelmez dinin toplumun en temel sosyo kültürel ögesi ve toplumsal yapıyı belirleyici rolünü göz önüne alarak Arapça Ezan serbestisini yeniden sağlamış, genel af çıkartmış, basın başta olmak üzere özgürlükler yelpazesini genişletmiş ve iktisadi alanda başarılar elde etmiştir⁴. Bu başarıların olumlu sonuçları, 1954 seçimlerinde DP’yi oy oranını arttırarak yeniden iktidara taşımıştır⁵.

- 1 Demokrat Parti kurucularının isimleri şu şekildedir: Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü. Bu kişiler 7 Haziran 1945 tarihinde “Dörtlü Takrir” isimli CHP içerisinde yenileşme ve demokratikleşmeyi içeren bir beyanname yayınlamışlardır. CHP grubu tarafından Dörtlü Takrir’in reddedilmesi sonrasında takrir sahipleri düşüncelerini basın aracılığıyla kamuoyuna taşımışlardır. Adnan Menderes ve Fuat Köprülü 21 Eylül’de, Refik Koraltan 27 Kasım’da CHP’den ihraç edilmiş, Celal Bayar ise 1 Aralık’ta istifa ederek DP’nin kuruculuğunu üstlenmiştir. Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Hil Yayınları, İstanbul 2010, s.30. Süreç ile alakalı detaylı bilgi için bkz. Işıl Tuna, “Verilişinin 70. Yılında Demokratikleşme Belgesi Olarak Türk Siyasal Hayatında Dörtlü Takrir”, **ÇTTAD**, XV/30, ss.203-219.
- 2 Enis Şahin-Bilal Tunç, “Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadelesi”, **Siyasal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi**, C 1, S 2, Sakarya 2015, s.35. DP’nin kurulmasıyla birlikte çok sayıda CHP’li istifa ederek DP’ye kayıt yaptırmıştır. CHP’den istifalar o kadar fazladır ki bazı CHP teşkilatlarının yerine DP tabelası asılmaktaydı. Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul 1967, s.324.
- 3 Işıl Tuna, **Yassıada’da Yargılanan Demokrat Parti Kadın Milletvekilleri**, Libra Yayınları, İstanbul 2018, s. 12.
- 4 Işıl Tuna, **Türkiye’de İktidar-Muhalefet İlişkileri (1946-1960)**, Libra Yayınları, İstanbul 2018, s.143.
- 5 Zehra Aslan, “Trabzon’da Vatan Cephesi (12 Ekim 1958-27 Mayıs 1960)”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, S 6, Kış 2013, s.130.

DP'nin seçimlerde elde ettiği büyük zafer sonucunda, adeta muhalefetin silindiği bir meclis aritmetiği ortaya çıkmıştır⁶. Meclise peş peşe getirilen kanun tasarıları ve müzakerelerde yaşanan sert tartışmalar⁷ akabinde 6-7 Eylül Olayları, basın özgürlüğünün zedelenmesi, hakimler üzerine baskılar oluşturulması gibi uygulamalar iktidar-muhalefet ilişkilerini gerginleştirdiği gibi iktidarın toplumsal desteğinin gittikçe erimesine de neden olmuştur⁸.

1957 seçimleri yaklaşırken ilk cepheleşme girişimi 1956 yılının şubat ayında Hürriyet Partisi'nden (HP) gelmiştir. Nisan ayında da diğer muhalif partiler “iş birliğine” yönelik açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu çerçevede Osman Bölükbaşı bir açıklama yaparak demokratik hak ve özgürlüklerin teminat altına alınmasının hayati bir dava olduğundan bahsetmiş, henüz iş birliği kararı almadıklarını da eklemiştir⁹. CHP de yayınladığı beyanname ile tüm muhalif partileri ortak hareket etmeye davet etmiş¹⁰, HP ise ardından bir bildiri ile “iş birliği yapılmaması için ortada bir sebep olmadığını” belirterek bu konudaki desteğini açıklamıştır¹¹. Hatta 19 Eylül 1957 tarihinde İsmet İnönü'nün Heybeliada Taşlık'taki evinde iş birliği görüşmeleri yapılmış¹² ancak İnönü'nün cumhurbaşkanlığına adaylık meselesinden dolayı anlaşmazlık yaşanmış ve akim kalmıştır¹³.

6 2 Mayıs 1954 milletvekili seçim sonuçlarına göre DP 503, CHP 31, CMP 5, Bağımsızlar ise 2 milletvekili çıkartmıştır. <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> Erişim Tarihi: 16.05.2018.

7 Emeklilik Kanunu, Milletvekilleri Seçim Kanunu üzerindeki tadil ve bazı maddelerin kaldırılması ile Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi tasarıları iktidar ve muhalefeti karşı karşıya getirmiştir.

8 Zehra Arslan, **Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I**, Libra Yayınları, İstanbul 2017, s.16.

9 **Milliyet**, 4 Nisan 1956.

10 Tebliğ'de “Bütün huzursuzlukların başı rejim buhranıdır. İş birliği iktidarı sağlarsa seçilen Meclis'in her şeyden evvel rejim meselelerini halletmesi ve demokratik sistemi sağlam teminata bağlaması başlıca şarttır” denilerek muhalefet partilerinin iş birliği ile amaçları belirlenmeye çalışılmıştır. **Ulus**, 9 Nisan 1956.

11 **Milliyet**, 15 Nisan 1956.

12 <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/heybeliada-ismet-inonu-evi> Erişim Tarihi: 16.05.2018. İsmet İnönü meşhur “ötekilerin delileriyle uğraşmaktan bıktım, bir de karşıma siz çıkmayın” sözünü bu toplantıda söylemiştir.

13 **Milliyet**, 20 Eylül 1957.

1957 seçimlerinden sonra toplanan yeni mecliste aritmetik olarak daha güçlü bir şekilde temsil olanağına kavuşan muhalefet¹⁴ hemen her konuda iktidara karşı birlikte hareket etme eğiliminde olmuştur. 14 Temmuz 1958'de Irak'ta bir devrim olması Türkiye'de iktidar-muhalefet ilişkisini yeni bir boyuta taşımıştır. CHP ve muhalif basın Irak'taki darbeden cesaret alarak Başbakan Adnan Menderes'in diktatörlüğe yöneldiğini ve Irak Başbakanı gibi devrilmesi gerektiği şeklinde propagandalar yapmıştır¹⁵. Başbakan ise muhalefetin "Irak hadiselerine imrenecek kadar kötü yolda olduğunu" dile getirmiştir¹⁶.

Bu kez muhalefet partileri arasında iş birliği çabaları sonuç vermiş, Türkiye Köylü Partisi (TKP) Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ile 16 Ekim 1958'de birleşmiştir¹⁷. HP ise CHP'ye ilhak etmiştir. Böylece 24 Kasım 1958 tarihinde muhalefet tarafından oluşturulan adına "Millî Muhalefet Cephesi" de denen "Güç Birliği" tesis edilmiştir¹⁸. Muhalefet kanadındaki kaynaşmalar belli bir süre sonra iktidarı da harekete geçirmiştir. Başbakan 12 Ekim 1958 tarihinde muhalefetin oluşturmaya çalıştığı cepheyi "nifak cephesi" olarak değerlendirmiş ve ilk defa "Vatan Cephesi'nin" teşkil edilmesinin zaruri olduğunu ifade etmiştir¹⁹. CHP ise Vatan Cephesi'ni "İnşallah bu Vatan Cephesi de Vatan Caddesi'ne benzemesin. Zira orada boğulanlar oldu" şeklindeki sözlerle eleştirmiştir²⁰.

Vatan Cephesi, Başbakan Adnan Menderes'in Manisa'daki konuşmasında "kin ve husumet" cephesi olarak adlandırdığı muhalefete karşı başlattığı bir birlik oluşturma girişimidir²¹. Hükûmete göre halk "yıkıcı ve "bozguncu" olarak tanımlanan muhalefete karşı DP saflarında yer almalıydı²². Bu

14 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda DP 424, CHP 178, CMP 4 ve HP ise 4 milletvekili çıkarmıştır. <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> Erişim Tarihi: 16.05.2018.

15 Arslan, a.g.m., s.130.

16 **Milliyet**, 17 Ekim 1958.

17 **Milliyet**, 17 Ekim 1958.

18 **Milliyet**, 25 Kasım 1958.

19 **Milliyet**, 13 Ekim 1958.

20 **Milliyet**, 22 Ekim 1958.

21 "Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların karşımızda kurulmuş olan kin ve husumet cephesine karşı vatanperverane gayretlerini birleştirip eserlerinin müdafasını azmetmiş bir Vatan Cephesi'nin kurulması zarureti kendisini göstermiştir." **Zafer**, 13 Ekim 1958.

22 Hakkı Uyar, **Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi**, Boyut Yayınları, İstanbul 2012, s.37.

sebeple Vatan Cepheleri DP bünyesinde kurulan adeta yan bir örgüt görünümü çizmekteydi. Başbakan'ın çağırısını müteakiben siyasetten uzak olan halkı seferber etmek amacıyla kurulan Vatan Cephesi Ocakları tüm yurda hızla yayılarak ülke genelinde cepheleşme rekabetine sebebiyet vermişti²³. İktidar ve muhalefet arasındaki cepheleşme rekabetinin en yoğun yansımaları şüphesiz basın üzerinde olmuştur. Vatan Cephesi'ne yeni iltihaklar başlığı altında her gün Vatan Cephesi'ne kaydolun kişilerin isimleri iktidara yakın gazetelerde yer almıştı²⁴. Öyle ki sadece Vatan Cephesi'ne kayıt olanların isimlerinin yer aldığı özel gazeteler yayın hayatına girmiştir²⁵. Bunun haricinde Devlet Radyosu'ndan her gün belirli aralıklarla Vatan Cephesi'ne giren kişilerin isimleri okunmuş ve kitleler halinde DP'ye kayıtların yapıldığı duyurulmuştur²⁶. Bu durum hükûmetin kısa süre içinde radyoyu adeta bir propaganda aracı haline getirmesine neden olmuş²⁷ ve tepkileri de beraberinde getirmiştir. Birçok kentte “Radyoyu Dinlemeyenler Cemiyeti” kurulmuştur²⁸.

23 Yasemin Doğaner, **Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2013, s.44.

24 “CHP'den ayrılan binlerce Vatandaş DP'ye kayıt oldu.” **Zafer**, 13 Ekim 1958.

25 İzmir'de “Vatan Cephesi Sizindir”, Afyon'da “Vatan Cephesi” ve Kahramanmaraş'ta “Vatan Cephesi'nde Maraş'ın Sesi” gazeteleri bu duruma en somut örneklerdir. Sinan Yıldırım, “Vatan Cephesi: Demokrat Parti'nin Politik Meşruiyet Krizi ve Toplumsal Muhalefeti Kontrol Altına Alma Çabası”, **Türkiye'de Siyasal Muhalefet 1923-1980**, Ayşegül Komsuoğlu (der), Bengi Yayınları, İstanbul 2008, s.189.

26 1 Ekim 1958 tarihinde saat 19.00'da verilirken 26 Ocak 1960 tarihinden itibaren saat 14.00'da “Yurdun Dört Köşesinden Haberler” isimli programda yayınlanmaya başlamıştır. 16 Mart 1960 tarihinde ise yayının süresi 30 dakika ile sınırlandırılmıştır. Jülide Gülizar, “Türkiye Radyoları”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C 10, s.2742. Yassıada duruşmalarında Vatan Cephesi Davası'nda yapılan incelemede savcı radyodan 5.887 dakikalık yayın yapıldığını tespit etmiştir. Nevra Ersarı Gözübüyük, **The Democrat Party and the State Radio (1946-1960)**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1999, s.1461.

27 Doğaner, **a.g.e.**, s.44.

28 CHP Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu, Urfa Milletvekili Atalay Akan, Kars Milletvekili Sırrı Atalay, Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş, Ankara Milletvekili Bülent Ecevit ve Ordu Milletvekili Münir Eşki de TBMM'de radyo ile ilgili Meclis Tahkikatı açılması hususunda önerge verdiler. Nevra Ersarı, “Ellili Yıllarda Radyo ve Siyaset”, **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.401. Gülizar, **a.g.m.**, s.2742. Vatan Cephesine girenler arasında tiyatro ve opera sanatçıları da bulunmaktaydı. Devlet radyosundan sanatçıların isimlerinin yanı sıra Vatan Cephesi'ne girme sebepleri de açıklanmaktaydı. Çetin, Altan, “Hey Gidi Radyo Gazetesi”, **Milliyet**, 9 Eylül 1959. DP Devlet radyosu çalışanlarını, TCDD çalışanlarını, Sağlık Bakanlığı bünyesinde çalışan doktorları Vatan Cephesi'ne sokmak için baskı uyguluyordu. Girmek istemeyenler tehdit ediliyordu. Uyar, **a.g.e.**, s.64.

Öyle ki Vatan Cephesi'ne katılan vatandaşların isimlerinin radyoda zikredilmesi DP parti teşkilatı içinde ve tarafsız çevrelerce de hoş karşılanmamıştır²⁹. Başbakan her gittiği yerde vatandaşları Vatan Cephesi'ne katılmak için davet etmiş, bu kez “Millî Muhalefet Cephesi” ve “Vatan Cephesi” çekişmesi altında iktidar da muhalefette üslubunu ağırlaştırmıştır. Türk siyasetinde benzerine az rastlanan bir siyasi aksiyon olan Vatan Cephesi bir propaganda aracı olarak başlamış ancak tahmin edildiğinden daha ağır sonuçlar doğurmuştur. Adnan Menderes'in muhalefetin kışkırtmalarına sert bir şekilde karşılık vermesi, siyasi tansiyonu düşürmek yerine muhalefet ile bağını koparması, Vatan Cephesi'ne katılanları bağrına basarken muhalefete yüklenmesi ve bu tavrın CHP'de karşılık bulması siyasi yapıyı kargaşaya sürüklemiştir. Soğukkanlılığını koruyamayan iktidar ve muhalefet demokrasi uğruna demokrasiden vaz geçilmesine katkı yapmışlardır³⁰.

12 Ekim 1958 – 1 Ocak 1959 Tarihleri Arasında Uşak'ta Vatan Cephesi

Başbakan Adnan Menderes'in, 12 Ekim 1958'de Manisa'daki mitinginde muhalefet partilerinin “yıkıcı” olarak adlandırdığı faaliyetlerine karşı Vatan Cephesi'nin kurulmasının zaruri olduğunu söylemesi ve tüm vatandaşları Vatan Cephesi etrafında birleşmeye davet etmesi ülke genelinde karşılık bulduğu gibi³¹ ilk günden itibaren Uşak genelinde de yakın ilgi görmüştür. Bu süreçte başbakanın Uşak'a ziyarette bulunacağı haberleri de Uşaklıları heyecanlandırmış³² ve pek çok Uşaklı Başbakan Adnan Menderes'e telgraf çekerek muhalefet partilerinden istifa edip DP'ye geçtiklerini bildirmişlerdir. Telgrafların pek çoğunda başbakanın şahsına yapılan uzun iltifatlar da yer almıştır³³.

29 Doğaner, a.g.e., s.44.

30 Yasemin Doğaner, “Vatan Cephesi”, **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.191.

31 “Yurdun muhtelif yerlerinde muhalefet partileri tam bir çöküntü halinde. DP'ye geçen vatandaşlar Başvekil Menderes'e bağlılık telgrafı gönderiyorlar.” **Milliyet**, 20 Ekim 1958.

32 Banaz Belediye Başkanı Ahmet Kılınç “Uşak'a gelmek sözünü verdiğinizden beri Banaz halkı hasretle yolunuzu beklemekteyiz”. **BCA**, 010.09.217.674.3.10 19 Ekim 1958. DP Banaz Merkez Ocak Başkanı Ramazan Mozan “Isparta'yı ziyaretinizden beri bütün Banaz halkı nur yüzünüzü görmek için büyük ve küçük, gece ve gündüz bütün gün yollarda bekledik. Yalnız nur yüzünüzü göremedik. Ziyaretinizi dört gözle bütün Banaz halkı bekliyoruz”. **BCA**, 010.09.217.674.3.10 19 Ekim 1958. DP İstasyon Ocak Heyeti adına Mehmet Oğuz “Banaz halkı hasretle yolunuzu beklemektedir”. **BCA**, 010.09.217.674.3.10 22 Ekim 1958. “Menderes'in Uşak'ı Ziyaret Edeceği Haberi Büyük Sevinç Yarattı” **Zafer**, 18 Ekim 1958

33 Doğaner, a.g.e., s.53.

Uşaklıların beklediği ziyaret 19 Ekim’de gerçekleşmiş ve Başbakan Menderes Uşak’ta havanın yağışlı olmasına karşın büyük bir kalabalık tarafından karşılanmıştır³⁴. Uşak’ta hizmete açılacak olan PTT santralinin önünde bir konuşma yapan Başbakan Adnan Menderes³⁵ “Uşak demokrasinin kurulduğu günlerde bu rejimin kalesi idi. Günler geçti serpilene nifak tohumlarının sebep olduğu kardeşi kardeşten ayırarak birtakım hadiseler cereyan etti. Fakat aradan geçen zaman içinde aklı selim galip geldi”³⁶ dedikten sonra sözü Vatan Cephesi’ne getirerek Uşak’ta Vatan Cephesi’nin kurulmasından duyduğu mutluluğu şu sözlerle dile getirmiştir: “Görüyorum ki el ele vermiş bulunuyorsunuz. Uşak’ta Vatan Cephesi’ni kurduk diye yazılar gördüm. Bunu tabii karşıladım. Elbette ki nifak cephesinde değil Vatan Cephesi’nde olacaksınız. Ben sizden bir parçayım, sizden biriyim.”³⁷ Başbakan konuşmasında DP’den ayrılanların tekrar partiye dönemlerine de değinerek “Geçmişte bazı hadiseler cereyan etti. Başka bir parti kuruldu. İkimizden bazıları o gün ki halet-i ruhiye içinde saflarımızdan ayrıldı. Geçen zaman içinde vaktiyle başka türlü kararlar almış arkadaşlar, hadiseleri yeniden gözden geçirerek DP’nin doğru yolda bulunduğuna herhalde inanmışlardır. Buna eminim. Bütün geçmişe rağmen yine beraberiz”³⁸ demiş ve konuşmasını bu kişileri Vatan Cephesi’ne katılmaya çağırarak sonlandırmıştır. Menderes ardından Karahallı ve Sivaslı ilçelerine geçmiş, burada da halk ile temaslarda bulunmuş ve “biz vadeden ve vaatlerini tutan bir iktidarız” diyerek muhalefeti eleştirmiştir³⁹. Uşak halkı da başbakana “Gayemiz Vatan Cephesi’nde Birleşmektir”, “Eserleriniz Vatan Cephesi’nde Birleşir”, “Kara Görüşe ve Nifaka Paydos!” şeklindeki dövizlerle desteklerini açıklamışlardır⁴⁰.

Başbakan Adnan Menderes daha önce 12 Ekim’de Manisa’da yaptığı konuşmasında da DP’den ayrılanları kastederek “...geçmişten hiçbir şey hatırlamadan onlara hasretle bağrımızı kollarımızı açacağız”⁴¹ demiş ve muha-

34 Buğra İnal, **Cumhuriyet Döneminde Uşak’ta Siyaset ve Siyasetçiler (1923-1980)**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2011, s.206.

35 “Türk milleti yalanlarla aldatılmaz” **Zafer**, 21 Ekim 1958.

36 **Milliyet**, 21 Ekim 1958.

37 **Milliyet**, 21 Ekim 1958.

38 **Milliyet**, 21 Ekim 1958.

39 **Zafer**, 22 Ekim 1958.

40 **Demokrat Uşak**, 19 Ekim 1958.

41 **Milliyet**, 13 Ekim 1958.

lefet partilerine geçen vatandaşların geri döndürülmelerini istemiştir. Ayrıca 25 Kasım 1958 tarihinde DP il başkanlıklarına bir tamim de göndererek diğer partilerden istifa edip DP'ye katılmak isteyen vatandaşlardan herhangi bir şart aranmamasını istemiştir⁴². Başbakan bu tavrı DP'nin azalan oy potansiyelini arttırmak için geliştirdiği gibi daha önce bir şekilde partiden ayrılmış olanları partiye yeniden kazandırması amacını da taşımıştır⁴³. Bu çerçevede Uşak şehir merkezinden gelen Mehmet Malkoç, Mehmet Menteş ve otuz üç arkadaşının imzasını taşıyan telgrafta 1946 yılında DP'ye kayıt olduklarını, 1947 yılında "parti ihtiraslarına kapılarak" MP'ye geçtiklerini fakat başbakanın Ege'deki nutuklarında vatandaşlara yapmış olduğu davet üzerine CMP'den ayrılarak "yükselen Türkiye'nin daha yükselmesine vesile teşkil etmek ve muhalefetin şom ağızlarını kapamak için" yeniden DP'ye üye olduklarını belirtmişlerdir⁴⁴. Ahmet Bayraktutan ve seksen arkadaşı ise "1946 yılının heyecanı ile baba ocağına dönmenin bahtiyarlığını ve sevinci içerisinde" olduklarını belirterek DP'ye ve Başbakan Adnan Menderes'e "derin bağlılıklarını" bildirmişlerdir⁴⁵. DP'ye ve Vatan Cephesi'ne giren kişilerin telgraf metinlerinde kullanılan ifadeler birbirlerine oldukça benzemektedir. Adeta merkezden gelen bir talep üzerine benzer şekilde cümleler içeren yazılardır. Özellikle çoğunda başbakanı ve DP'yi övmenin yanı sıra önceden içinde bulunduğu partiyi yerme amacını taşımıştır⁴⁶.

Başbakanın Vatan Cephesi oluşumuna parti teşkilatı ve vatandaşları daveti yayımlanan tamimlerle desteklenince kısa sürede DP'ye katılımlarda artış yaşanmıştır. Bu oluşuma CHP, HP ve CMP'ye mensup kişilerin katılımları hedeflenmiştir⁴⁷. Bu nedenle şüphesiz süreç içerisinde Vatan Cephesi ocaklarına ve DP teşkilatlarına en çok muhalif partilerden geçiş yaşanmıştır. Uşak'ta muhalefet partileri arasından ise geçişin Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi belgeleri ve dönemin yerel gazetesi ışığında tespit ettiğimiz ölçüde CMP'den yapıldığını söyleyebiliriz. CMP İlçe İdare Heyeti Başkanı Eşref Öğün 10 Ekim 1958'de başbakana gönderdiği telgrafta Uşak'ta Vatan Cephesi'nin açılması-

42 Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, Kişisel Yayınları, İstanbul 1998, s. 599.

43 Doğaner, **a.g.e.**, s. 338.

44 **BCA**, 010.09.217.674.3.65 9 Ekim 1958.

45 **BCA**, 010.09.217.674.3.64 10 Ekim 1958.

46 Doğaner, **a.g.e.**, s.58.

47 Doğaner, **a.g.e.**, s.53.

nın “millet hayrına olacağını” belirterek DP’ye katılmıştır⁴⁸. 18 Ekim’de ise Uşak’ta 235 seçmenli CMP Ocak Başkanı olduklarını belirten Ramazan Yektar ve Muhtar Osman Yıldırım başbakana çektikleri telgrafta “vatanın selameti Demokrat Parti saflarına katılmakla bulduklarını” ifade ederek partiden istifa ettiklerini belirtmişlerdir⁴⁹. Uşak’ta muhalif partilerden istifalar devam ederken DP’ye geçen kişilerin kovuldukları hatta DP’liler tarafından dövüldüklerine dair haberler yerel basına yansımıştır. Ancak bu haberlerin asılsız olduğu yine gazetede ki haberlerde ifade edilmiştir⁵⁰.

HP’nin kendisini feshetmesi ve CHP’ye dahil olmasından sonra Uşak’taki HP’lilerin pek çoğunun CHP ile birleşmeye sıcak bakmamaları bu partiden ayrılıp DP’ye katılmalarına sebep olmuştur. Bu sebepten dolayı Uşak’ın Banaz ilçesi HP’nin kurucularından Arif Seyhan “şahsi emeller ve kurucularının şahsi gayeleri için kurulmuş bir parti olduğu idarecilerinin kendilerine mebusluk karşılığı Hürriyet Partisi’ni CHP’ye satmış olmaktadır” diyerek DP’ye geçmiştir⁵¹. HP Uşak İl Başkanı Nevzat Alpay, Demokrat Uşak gazetesine gönderdiği mektupta Başbakan Adnan Menderes’in Ege’deki nutuklarında Vatan Cephesi kurulumu davetlerini “emir telakki ederek” HP Eşme teşkilatını kapatıp 1.400 kişi ile birlikte Vatan Cephesi’nde DP saflarına katıldıklarını bildirmiştir⁵². Uşak’ın Banaz ilçesi Kızılhisar köyü CMP Ocak Başkanı Yusuf Demirci tüm üyelerle birlikte DP’ye katıldığını ifade ederken aynı köyden CHP Ocak Başkanı Mustafa Ünlü de 50 kişi ile birlikte CHP’nin siyasi tutumunu gerekçe göstererek DP’ye kayıt olmuştur⁵³.

Uşak ve ilçelerinden muhalefet partisine mensup kişilerin DP’ye katılmalarına yönelik başbakana çektikleri telgraflarda iktidar partisinin ülkeye hizmet için “samimiyetle çalıştığı inancı” vurgulanmıştır. Banaz’ın Derbent köyünden Yusuf Teker isimli vatandaş DP’nin ülkeye daha faydalı olduğunu tahlil ettikleri için 48 arkadaşıyla birlikte CMP’den istifa etmiştir⁵⁴. Banaz’ın Kızılcasöğüt köyünden Köy İdare Heyeti Azası Rıza Özel “memlekete olan her türlü hizmetlerinizi takdir ettiğimizden” CHP’den istifa edip DP’ye geç-

48 **BCA**, 010.09.217.674.3.60 15 Ekim 1958.

49 **BCA**, 010.09.217.674.3.59 18 Ekim 1958

50 **Demokrat Uşak**, 17 Kasım 1958.

51 **BCA**, 010.09.217.674.3.9 15 Aralık 1958.

52 **Demokrat Uşak**, 29 Ekim 1958.

53 **BCA**, 010.09.217.674.3.8 29 Aralık 1958.

54 **BCA**, 010.09.217.674.3.9 22 Aralık 1958.

tiğini bildiriyordu⁵⁵. Uşak merkez Ünalın mahallesinden Mevlut Yücel isimli vatandaş Adnan Menderes'e çektiği telgrafta “yapıcı siyasetinizle bütün dünyanın hayranı olmuş durumdasınız. Bu kanaatimi size 1957 seçimlerinden evvel de arz etmek isterdim... DP'nin ve sizlerin başımızda bulunmasını ve başlanan işlerin başarılmasını” temenni etmiş ve DP'ye katılımını ifade etmiştir⁵⁶. Ali Habalık isimli vatandaş ise “milletim için yaptığım büyük fedakârlıkları görerek vicdanıma danışıp Cumhuriyetçi Millet Partisi'nden istifa edip Demokrat Parti'ye geçtim” diyordu⁵⁷.

Uşak'ta DP saflarına geçen vatandaşlar arasında Vatan Cephesi'nin muhalefetin “tezvir ve yalan kampanyasına karşı” kurulduğu fikriyatı da bulunmaktaydı. Nitekim Uşak'ın merkez ilçesine bağlı Karlık köyünden 147 CMP'li ile 37 CHP'li bu sebeple istifalarını verip DP'ye kayıt olmuşlardır⁵⁸. Merkeze bağlı Mesudiye köyünden 80 CMP'li adına Ocak Başkanı Yusuf Ateş “tezviri durdurmak için” istifa ettiklerini Başbakan'a bildirmişlerdir⁵⁹.

Partilerden toplu istifalar olduğu gibi bireysel istifalarda yaşanmıştır. Uşak merkeze bağlı Paçacıoğlu köyü CHP Ocak Başkanı İbrahim Akdağ DP'ye geçiş yaptığını gazete sütunlarından tüm Uşaklılara duyurmuştur⁶⁰. Uşak'ın Banaz ilçesi İstasyon mahallesinden Gültekin Bursalıoğlu CMP'den ayrıldığını belirten telgrafı⁶¹ ve Banaz'ın Kızılcasöğüt köyünden Fevzi Çetin'in CHP'den istifa ettiğini belirten telgrafı bu duruma somut örneklerdir⁶².

Vatan Cephesi'ne iltihaklar bir süre sonra Türk siyasal yaşamında partili olmanın bir gerekçesi olmuştur. Köylü için çeşme, cami, okul şehirdekiler için ise memuriyette yükselme iş adamı için kredi temini veya maddi çıkar elde etmek anlamına gelmekteydi. Bu sebeple çeşitli konularda menfaat temin etmek isteyenlerin de katıldığı bir yer haline gelmiştir⁶³. Uşak'ta vatandaşlardan ve muhalif partililer dışında sendikalardan hatta derneklerden de Vatan

55 BCA, 010.09.217.674.3.9 22 Aralık 1958.

56 BCA, 010.09.217.674.3.58 19 Ekim 1958.

57 BCA, 010.09.217.674.3.55 30 Ekim 1958.

58 BCA, 010.09.217.674.3.50 25 Ekim 1958.

59 BCA, 010.09.217.674.3.56 19 Ekim 1958.

60 **Demokrat Uşak**, 17 Kasım 1958.

61 BCA, 010.09.217.674.3.8 29 Aralık 1958.

62 BCA, 010.09.217.674.3.8 29 Aralık 1958.

63 Bir örnek olarak İstanbul Etiler ve Ankara Gülveren semt ocakları rutin belediye hizmetlerinin sağlanmasında Vatan Cephesi üyeliği şartının aranması verilebilir. Doğaner, a.g.e., s.339-340.

Cephesi ocaklarına katılımlar mevcuttu. 16 Ekim 1958 tarihinde Gıda Maddeleri Derneği Başkanı Bahattin Yörük tarafından çekilen telgrafta dernek mensuplarının topluca Vatan Cephesi'ne kaydoldukları ve DP'ye geçtikleri yer almaktadır⁶⁴. Uşak Kahveciler Derneği adına Dernek Başkanı Şükrü Özgören “Ege sahillerinden Vatan Cephesi'ne icap eden yüzbinlerce vatandaşa bizler de iştirak ediyoruz” diyerek 75 üye ile beraber Vatan Cephesi'ne katıldıklarını belirtmiştir⁶⁵. Uşak Demir Yolları İşçileri Genel Başkanı Rasim Yılmaz ve Başkan Vekili Ulvi Kışlacıoğlu “Temiz bir vatan duygusu ile mübarek vatanımızın kalkınmasını aziz milletimizin iktisaden ileri milletler seviyesine erişmesi için sarf ettiğiniz azimli gayretlerinize yurdumuzu her bakımdan mamur bir hale getirdiğiniz bu kalkınma sayesinde Türk işçisi de farklı bir refah seviyesine erişmiştir. Şükran ve minnet duygularımı arz eder Vatan Cephesi'nde sizinle beraber olduğumuzu hürmetlerimizle arz ederiz”⁶⁶ diyerek DP'ye ve Vatan Cephesi'ne katıldıklarını belirtmişlerdir. CMP İlçe İdare Heyeti Başkanı Eşref Ögün “Uşak'ta 1946 havasının teneffüs edildiğini” belirterek Tabaklar Derneği'nden 1500 kişi, Arabacılar Derneği'nden 750 kişi Gıda Maddeleri Derneği'nden 300 kişinin DP'ye geçtiğini telgrafla başbakana bildirmiştir⁶⁷.

Uşak'ta Vatan Cephesi ocaklarına ya da DP teşkilatına sadece muhalif partilerden, sendikalardan veya derneklerden değil hiçbir siyasi bağlantısı olmayan bağımsız vatandaşlar da katılmıştır. Bu katılımların ülke genelinde ve Uşak özelinde artmasında bizzat Adnan Menderes tarafından gönderilen tamimler etkili olmuştur. Uşak Merkez Kurtuluş mahallesinden Hulusi Kırhallı isimli vatandaş DP'ye kayıt olduğunu, bu parti için “yılmadan çalışacağını” belirten telgraflarını Başbakan Adnan Menderes'e göndermiştir⁶⁸. Halil İbrahim Bintepe Dumlupınar'dan Uşak'a 74 akrabasıyla birlikte gelmiş ve DP'ye kayıt olmak için müracaatını yapmıştır⁶⁹.

Vatan Cephesi'ne üye olanların çoğu köylerdeki vatandaşlardı⁷⁰. Bu çerçevede 1958 yılı içerisinde tespit ettiğimiz köylerden DP'ye yönelik katılımlar ise şu şekildedir: Uşak merkez ilçesine bağlı Ürün köyü CMP Ocak Baş-

64 BCA, 010.09.217.674.3.62 16 Ekim 1958.

65 BCA, 010.09.217.674.3.35 26 Aralık 1958.

66 BCA, 010.09.217.674.3.34 22 Aralık 1958.

67 BCA, 010.09.217.674.3.61 16 Ekim 1958.

68 BCA, 010.09.217.674.3.38 11 Kasım 1958.

69 BCA, 010.09.217.674.3.54 30 Ekim 1958.

70 Uyar, a.g.e., s.54.

kanı Mehmet Şanlı ve tüm ocak mensupları⁷¹, Kayaagıl köyünden CHP Ocak Başkanı Ali Allı ve CHP'li 45⁷², İlyaslı köyünden 342⁷³, Dağyenice köyünden CMP'li 65⁷⁴, Dağdemirler köyünden topluca köylüler⁷⁵, Karaağaç köyünden CMP'li 40 ve CHP' li 71⁷⁶, Bölme köyünden CHP'li 120 ve CMP'li 243⁷⁷, Yeşildere köyünden CMP'li 130 ve CHP'li 33⁷⁸, Çınar köyünden CHP'li 32⁷⁹, Beylerhan köyünden CMP'li 184⁸⁰, ve son olarak Altıntaş köyünden CMP'li 105 vatandaş Vatan Cephesi Ocağına ve DP teşkilatına geçiş yapmışlardır⁸¹.

1 Ocak 1959- 1 Ocak 1960 Tarihleri Arasında Uşak'ta Vatan Cephesi

1958 yılında olduğu gibi 1959 yılında da Uşak il merkezi, ilçe ve köylerinden DP'ye ya da Vatan Cephesi'ne bağlı ocaklarla bucak teşkilatlarına çok sayıda gerek muhalefet partilerinden gerekse bağımsız kişilerce birçok iltihak yaşanmıştır. Belgelerden tespit ettiğimiz kadarıyla Uşak merkeze bağlı Çarık köyünden Ramazan Gökpınar 20 kişi ile birlikte CHP'den⁸², Ünalın mahallesinden 20 hane halkı⁸³, Pınarbaşı köyünden 60 kişi⁸⁴, Eşme ilçesi Ahmetler köyünden 168 kişi⁸⁵, Kaplan köyünden 40 kişi CHP'den⁸⁶ Muharremşah köyünden CMKP'den 75 kişi⁸⁷ bu iltihakların en somut örneklerini oluşturmaktadır⁸⁸. Ülkede herhangi bir seçim olmamasına rağmen ülkedeki siyasi

71 BCA, 010.09.217.674.3.49 25 Ekim 1958.

72 BCA, 010.09.217.674.3.52 24 Ekim 1958.

73 BCA, 010.09.217.674.3.53 24 Ekim 1958.

74 BCA, 010.09.217.674.3.41 7 Kasım 1958.

75 BCA, 010.09.217.674.3.42 7 Kasım 1958.

76 BCA, 010.09.217.674.3.47 27 Ekim 1958.

77 BCA, 010.09.217.674.3.44 1 Kasım 1958.

78 BCA, 010.09.217.674.3.45 1 Kasım 1958.

79 BCA, 010.09.217.674.3.46 1 Kasım 1958.

80 BCA, 010.09.217.674.3.40 7 Kasım 1958.

81 BCA, 010.09.217.674.3.43 8 Kasım 1958.

82 BCA, 010.09.217.674.3.23 30 Mayıs 1959.

83 BCA, 010.09.217.674.3.31 26 Ocak 1959.

84 BCA, 010.09.217.674.3.33 3 Ocak 1959.

85 BCA, 010.09.217.674.3.27 28 Şubat 1959.

86 BCA, 010.09.217.674.3.6 12 Ocak 1959.

87 BCA, 010.09.217.674.3.26 15 Mart 1959.

88 DP Muharremşah Ocak Kongresi 13 Mart 1959 tarihinde gerçekleşmiştir. CMP'den 75 kişi kongre esnasında geçiş yapmıştır. **Demokrat Uşak**, 14 Mart 1959.

gündem adeta partilerin propagandalarından meydana gelmekteydi⁸⁹. Eşme ilçesinde 2.050 vatandaşın DP'ye geçiş yapmasının ardından DP Eşme İlçe Başkanı Nevzat Alpay'ın "CHP'nin kalesi ve küçük Malatya diye vasıflandırılan Eşme'de bu kale ve isimler yıkılmıştır" şeklindeki sözleri bu durumu kanıtlar niteliktedir⁹⁰.

İktidar-muhalefet ilişkilerindeki gerginlik 1957 seçimlerinden sonra kendisini cepheleşme eğilimlerine bırakmıştır. Bu çerçevede "Güç Birliği" ve "Vatan Cephesi" adı altında gerçekleşen iktidar ile muhalefet arasındaki kutuplaşma vatandaşlar arasında da meydana gelmiştir. Bu durumu Uşak'ta en somut olarak 1959 yılında yaşanan gelişmelerde görmekteyiz. 13 Mart 1959 tarihinde düzenlenen DP Muharremşah köyü ocak kongresi sonrasında CHP'liler ile DP'liler karşı karşıya gelmiştir. CHP'ye mensup kişiler kongrenin camide yapıldığı ve kapıların kilitleyerek vatandaşların dışarı çıkartılmadığı iddiasından yola çıkarak DP "dini siyasete alet ediyor" şeklinde söylemlerde bulunmuşlardır. Öyle ki bu iddia Vatan ve Ulus⁹¹ gibi muhalif ulusal basında da yer almıştır. Yaşanan gelişmeler üzerine DP Uşak İl Başkanı İsmail Saraçoğlu bir basın açıklaması yaparak kongrenin Teravih namazından sonra muhtar odasında toplandığını ve asıl "CHP'lilerin dini siyasete alet ederek, dinî duyguları suistimal ettiğini" ileri sürmüştür⁹².

Uşak'taki gergin siyasi hava 28 Nisan 1959 tarihinde Eşme DP Başkanı Nevzat Alpay'ın kimliği belirsiz kişi veya kişilerce vurulması ile daha da belirgin hale gelmiştir. Demokrat Uşak gazetesinde yer alan haberde olayın DP'ye iltihak eden vatandaşlarla ilgili olduğu ve siyasi bir mahiyet taşıdığı belirtilmiştir⁹³. Eşme DP Başkanı Nevzat Alpay olay sonucunda hafif yaralanmış ancak olay Uşak'taki gergin siyasi ortamın varlığını iyice ortaya çıkarmıştır. Bu olay Yeni Asır gazetesinde CHP'li bir gencin Eşme DP Başkanı Nevzat Alpay'ı demirle dövdüğü ve Alpay'ın 15 gün iş göremez raporu aldığı şeklinde yer almıştır. Yine gazetenin iddiasına göre kavga çıkartılması için CHP'nin özel olarak Ankara'dan gençler getirdiği de belirtilmiştir⁹⁴. 30 Haziran'da ise iki DP'linin evi CHP'li oldukları ileri sürülen kişilerce taşlanmıştır⁹⁵. İsmet

89 Doğaner, a.g.e., s. 44.

90 **Demokrat Uşak**, 13 Mart 1959.

91 **Ulus**, 18 Mart 1959, **Vatan**, 18 Mart 1959.

92 **Demokrat Uşak**, 19 Mart 1959.

93 **Demokrat Uşak**, 29 Nisan 1959.

94 **Yeni Asır**, 30 Nisan 1959.

95 **Zafer**, 1 Mayıs 1959.

İnönü Ege Taarruzu ismini taşıyan yurt gezisinde 30 Nisan 1959'da Uşak şehir merkezine geldiğinde ise şehirde DP'liler ve Halk Partililer arasında gerginlik iyice tırmanmıştır. DP Uşak İl binası önünden geçen İnönü'ye yönelik "İsmet Paşa çok yaşa!" nidaları atılmıştır. DP ilçe başkanı Eşref Ögün bu sırada hiddetlenerek elindeki çay bardağını balkondan aşağıya fırlatmış ve bardak Akis dergisi muhabiri Hamdi Avcıoğlu'nun kafasına isabet etmiştir. Bu olay üzerine CHP'liler DP ilçe teşkilatını taşıyarak camılarını kırmışlardır⁹⁶. İsmet İnönü Uşak'tan ayrılırken de hadiseler meydana gelmiştir. Uşak tren garında kalabalığın içinden atılan bir taş İnönü'nün başına isabet etmiş ve kalabalığın içinde sendeleyerek İnönü yere düşmüş ve başının arkasında bir yara meydana gelmiştir. Bu olay şehirdeki siyasi atmosferi gerginleştirdiği gibi Uşak'ı ülke gündemine taşımıştır⁹⁷. 22 Kasım 1959 tarihinde Tabak Gençlik Kurulu Ticaret Odası seçimlerine de DP ve muhalefet partileri arasındaki çekişme etkili olmuştur. Seçimler 54'e karşı 154 oy ile DP'lilerce kazanılmış ve Adnan Menderes'e çekilen telgrafta Tabak İdare Heyeti'nin topluca Vatan Cephesi'ne geçtiği belirtilmiştir⁹⁸. Tüm bu olaylar Uşaktaki kutuplaşmanın ne derece büyük olduğunu gözler önüne sermektedir.

Uşak'ta 1959 yılı içerisinde takip ettiğimiz kadarıyla ailelerin topluca Vatan Cephesi'ne ve DP'ye geçişlerini içeren telgraflar çekilmiştir. Banaz'ın Banaç köyünden Mehmet Çetin isimli vatandaş "aile efradıyla birlikte Vatan Cephesi'ne katılıyorum"⁹⁹ diyordu. Sivaslı ilçesi Pınarbaşı köyünden Mustafa Çetinkaya 60 kişilik aile efradı ile CHP ve CMP'den istifasını verdiğini belirtmiştir¹⁰⁰. Karahallı ilçesine bağlı Karayakuplu köyünden Mehmet Şengüller ailesinden altı kişi ile birlikte, Azmi Altın iki kişi ile ve Ali Kaşık dört kişi ile birlikte Vatan Cephesi'ne kayıt yaptırdığını bildirmiştir¹⁰¹. Banaz'ın Paşacık köyünden Halil Erdoğan ve Cafer Erdemir de ailesiyle birlikte DP'ye kayıt yaptırmışlardır¹⁰².

96 **Demokrat İzmir**, 1 Mayıs 1959.

97 **Kim**, 8 Mayıs 1959.

98 **BCA**, 010.09.217.674.3.18 23 Kasım 1959.

99 **BCA**, 010.09.217.674.3.7 4 Ocak 1959.

100 **BCA**, 010.09.217.674.3.33 3 Ocak 1959.

101 Kişi isimleri şu şekildedir: Mehmet Şengüller, Alime Şengüller, Selver Şengüller, Mustafa Şengüller, Azize Şengüller, İbrahim Şengüller, İsa Şengüller, Talip Altın, Azmi Altın, Fadime Altın, Ali Kaşık, Hatice Kaşık, Hasan Kaşık, Ümmü Kaşık. **BCA**, 010.09.217.674.3.69 9 Mart 1959.

102 **BCA**, 010.09.217.674.3.4 6 Temmuz 1959.

1959 yılında Vatan Cephesi'ne ve DP'ye kayıt olan vatandaşların çektikleri telgrafların pek çoğunda “muhalafetin ülkeye zararının dokunduğu” düşüncesi vardır. Banaz ilçesi İslam mahallesinden Mehmet Özdemir başbakana iki ayrı telgraf çekmiştir. Telgrafın ilkinde muhalafetin yıkıcı zihniyetiyle ülkedeki çalışmalara engel olduğundan bahsetmiştir¹⁰³. İkinci telgrafında ise “DP iktidarının memleketimize olan çok büyük hizmetlerini hiçe saymak suretiyle yıkıcı zihniyetle daha iyi çalışmalarını önlemeyi bir vazife sayan ve bunun da kendilerinin ileride menfaatlerine olacağını zanneden muhalafetin tutumunun hem memleket hem de biz vatandaşların zararına olduğunu”¹⁰⁴ gördüğü için CMP'den istifa ettiğini belirtmiştir. Uşak'ın Baltalı köyünden Ali Aydın ve arkadaşları “Vatan sathına serptiği büyük eserlerin ve kalkınmayı görmek istemeyen Halk Partisinin gidişi ve tezvirleri bizleri üzmüştür” diyerek 64 kişiyle birlikte Vatan Cephesi'ne geçmiştir¹⁰⁵. Dumlupınar bucağından aile efradı ile birlikte “iktidarın abideleşmiş eserlerini yurdun her köşesinde görmekle gurur duyarak” CHP'den istifa etmiş ve DP'ye kayıt yaptırmıştır. Yusuf Düzgören de beş kişilik ailesiyle CHP'den istifa ettiğini bizzat başbakana çektiği telgrafla bildirmiştir¹⁰⁶.

Toplu olarak DP'ye ve Vatan Cephesi'ne geçişler olduğu gibi bireysel anlamda iltihaklar da 1959 yılında devam etmiştir. Banaz ilçesi Kızılcasöğüt köyünden Emin Saruhan¹⁰⁷, Kaplangı köyünden ise Arif Önder CKMP'den istifa etmiştir¹⁰⁸. Çorum köyü CHP Başkanı Ali Erdoğan “siyasi tutumunu beğenmediği CHP'nin hem ocak başkanlığından hem de üyeliğinden istifa ettiğini”¹⁰⁹ Salih Aslan da DP'ye kaydolduğunu bildirmiştir¹¹⁰. Ali Kurt ve Mehmet Mıdık ise Karaboşlu köyünden DP'ye kayıt yaptıranlar arasındadır¹¹¹. Yusuf Keskin DP'nin takip ettiği yolun “Ata yolu” olduğu gerekçeyle Vatan Cephesi'ne katılmıştır¹¹². Uşak'ın tanınmış kişilerinin de DP'ye

103 **BCA**, 010.09.217.674.3. 10 Şubat 1959.

104 **BCA**, 010.09.217.674.3.7 20 Şubat 1959.

105 **BCA**, 010.09.217.674.3.30 3 Şubat 1959.

106 Ailedekilerin isimleri şu şekildedir: Yusuf Düzgören, Kadir Düzgören, Hasan Düzgören, Ümmü Düzgören, Halime Düzgören. **BCA**, 010.09.217.674.3.67 27 Şubat 1959.

107 **BCA**, 010.09.217.674.3.6 9 Ocak 1959.

108 **BCA**, 010.09.217.674.3.5 17 Nisan 1959.

109 **BCA**, 010.09.217.674.3.69 17 Nisan 1959.

110 **BCA**, 010.09.217.674.3.4 17 Nisan 1959.

111 **BCA**, 010.09.217.674.3.24 30 Mayıs 1959.

112 **BCA**, 010.09.217.674.3.20 2 Ekim 1959.

geçiş yaptığı görülmektedir. Uşak'ın tanınmış doktorlarından Asım Barlas'ın CHP'den istifa ederek DP'ye geçmesi Uşak'ta yankı uyandırmıştır¹¹³.

Muhالیf partilerden DP'ye geçiş yapan kişilerden bazıları haberi olmadan muhalif partilere kaydının yapıldığını iddia etmiştir. Uşak'ta avukatlık yapan Hami Sunay'ın Demokrat Uşak gazetesine gönderdiği mektup bu olguya örnek teşkil etmektedir. Hami Sunay haberi olmadan 1946 yılında CHP'ye kaydının yapıldığını, istifasını o yıl vermesine rağmen isminin son kongrede okunduğunu ve haysiyet divanına seçildiğini belirtmiştir. Mektubun devamında “din bilgini olması sebebiyle” partiyle alakasının bulunmadığını belirtmiştir¹¹⁴. Mektuba CHP'den cevap gecikmemiştir. CHP İl İdare Kurulu Başkanı Dr. İbrahim Bulanalp, Hami Sunay'ın kongreye katıldığını, haysiyet divanına diğer delegelerden rica ederek kendisini seçtirttiğini söylemiş ve hâlâ partiden istifa etmediğini de eklemiştir¹¹⁵.

1958 yılında açılmaya başlayan Vatan Cephesi ocaklarına zamanla yenileri eklenmiştir. 1959 yılında Uşak'ın Eşme ilçesine bağlı Ahmetler köyünde 28 Şubat 1959 tarihinde açılan Vatan Cephesi ocağı bunlardan birisidir. Ocağın açıldığı gün CHP'ye mensup 168 vatandaş istifasını vererek Vatan Cephesi ocağına kayıt yaptırmıştır. Uşaklılar bu haberi bizzat başbakana bir telgraf göndererek bildirmişlerdir¹¹⁶. 7 Temmuz 1959 yılında Uşak Merkez'e bağlı Ortaköy köyünde 355 seçmen tarafından Ortaköy Vatan Cephesi ocağı açılmıştır¹¹⁷. Aynı zamanda Uşak merkezde DP Kadınlar Kolu kurulmuş ve faaliyetine de başlamıştır¹¹⁸. Süreç içerisinde DP ocakları ve Vatan Cephesi ocakları arasındaki ayrım parti içinde bir takım rahatsızlıklara sebebiyet vermiş ve yeni kurulan ocakların imtiyazlı hale geldiği düşüncesinden hareketle parti içinde kıskançlık tohumları ektiği şeklinde eleştirilmiştir.¹¹⁹

113 **Demokrat Uşak**, 31 Aralık 1959.

114 **Demokrat Uşak**, 24 Mart 1959.

115 **Demokrat Uşak**, 1 Nisan 1959.

116 **Demokrat Uşak**, 2 Mart 1959.

117 **BCA**, 010.09.217.674.3.21 7 Temmuz 1959.

118 **BCA**, 010.09.217.674.3.25 27 Nisan 1959.

119 Doğaner, a.g.m., s.179.

1 Ocak 1960- 27 Mayıs 1960 Tarihleri Arasında Uşak'ta Vatan Cephesi

Vatan Cephesi'ne katılımlar çoğunlukla DP teşkilatları aracılığıyla ve kişisel olarak Başbakan veya parti genel merkezine çekilen telgraflarla gerçekleşmekteydi¹²⁰. 1958-1959 yılları arasında Uşak'ta Vatan Cephesi ve DP'ye yoğun katılımların olduğunu gösteren telgraflar olmasına karşın 1960 yılına gelindiğinde telgraflarda hızlı bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde en göze çarpan katılım Uşak'ın Sivaslı ilçesinde bulunan Kadınlar Müteşebbis Heyeti'nden 18 kişinin Vatan Cephesi'ne iltihak etmesidir. DP'nin Vatan Cephesi hareketine halkı kazanmak için geliştirdiği söylemde CHP'nin 27 yıllık iktidarı yaşanan olumsuzlukların altının çizilmesi ve bu olumsuzlukların son verildiği vurgusu yapılmıştır¹²¹. Bu söylemin bir karşılığı olarak Sivaslı ilçesine mensup kadın girişimcilerden oluşan heyet Hatice Ertan başkanlığında çektikleri telgrafta “partinizin on yıldan beri memleket kalkınmasında göstermiş olduğu başarılı çalışmalarına ve memleketin göz kamaştırıcı ilerlemesini hararetle tasvip etmekte olduklarından” bu katılımı gerçekleştirdiklerini bildirmişlerdir¹²². Banaz Belediye Başkanı Hasan Baha Uşak içme suyu inşaatının bitişini belirten telgrafında “yıllarca hasretini çektiğimiz içme suyuna kavuştuk” demiş ve iktidara “şükranlarını” sunmuştur¹²³. Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki söylem Uşak'ta da iltihak sebebi oluşturmıştır.

1960 yılında Vatan Cephesi ocaklarına katılımda düşüş yaşandığını belirtsek de hâlâ yeni Vatan Cephesi ocaklarının açıldığını görmekteyiz. 9 Ocak 1960 tarihinde Uşak'ın merkez Karaağaç mahallesinde açılan Vatan Cephesi ocağı bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu ocağa kayıt yaptıran 44 vatandaş muhalefetin “ak denilene kara dediğini” ifade edip başbakana sonsuz bağlılıklarını bildirmişlerdir¹²⁴.

İktidar-muhalefet ilişkilerinde en büyük krizler şüphesiz 1960 yılında yaşanmıştır. İstanbul ve Ankara'da meydana gelen öğrenci olayları, İsmet İnönü'nün Kayseri'ye gidişinde yaşananalar ve nihayetinde Tahkikat Komisyonu'nun kurulması 27 Mayıs darbesinin koşar adımlarla gelişinin sebepleri arasındadır. Bu süreçte meydana gelen olaylara yönelik olarak

120 Doğaner, a.g.m., s.181.

121 Doğaner, a.g.e., s.339.

122 BCA, 010.09.217.674.3.15 12 Mart 1960.

123 BCA, 010.09.217.674.3.3 8 Nisan 1960

124 BCA, 010.09.217.674.3.16 12 Ocak 1960.

hükûmetin aldığı tedbirleri Uşak halkı içerisinde onaylamayanlar olduğu gibi destekleyenlerin olduğu da gelen telgraflardan anlaşılmaktadır. Uşak merkezde manifaturacılık yapan Hüseyin Kınılı isimli vatandaş 3 Mayıs'ta başbakana gönderdiği telgrafında hükûmetin aldığı “isabetli ve vakitli tedbirler sayesinde Türk milletinin refahının sağlanacağını” belirtiyordu¹²⁵. Uşak'ta Zabıt Katipliği yapan Sami Bardakçı ise “vaktinde almış olduğunuz tedbirler sayesinde Türk milletinin unutmayacağı elim hadiseleri önlediğini” belirterek yaşanan olaylardan dolayı üzüntü ve keder içinde olduğunu söylemiştir¹²⁶.

125 **BCA**, 010.09.217.674.3.1 3 Mayıs 1960.

126 **BCA**, 010.09.217.674.3.3 1 Mayıs 1960.

SONUÇ

Adnan Menderes'in Ege illerini kapsayan yurt gezilerinde muhalefetin yıkıcı faaliyetlerine karşı vatandaşları Vatan Cephesi çatısı altında birleştirmek istemesi ile yurt genelinde Vatan Cephesi ocaklarına ve Demokrat Parti'ye kitleler halinde katılım olmuştur. Uşaklı vatandaşlar 1958-1959 yılları arasında bu yapıya beklenen ilgiyi göstermişlerdir. DP il ve ilçe teşkilatlarının aktif ve etkili çalışmaları, muhalefet partilerinden gelen büyüklü küçüklüğü istifalar, Uşak'ın tanınmış kişilerinin parti değiştirmeleri ve önemli ailelerin topluca katılımları bu ilginin sebepleri arasındadır. Bunun dışında Başkan Adnan Menderes'in söylemleri ve gönderdiği tamimler DP ve Vatan Cephesi'ne katılımlarda Türkiye genelini etkilediği gibi Uşak özelinde de etkili olmuştur.

Partilerden istifa ederek Vatan Cephesi'ne kayıt yaptıran vatandaşlar bizzat bu durumu Başbakan Adnan Menderes'e telgraf çekerek bildirmişlerdir. Uşak'tan başbakana gönderilen telgrafların üslubu incelendiğinde hemen hemen hepsinde benzer ifadeler dikkat çekmektedir. Özellikle başbakanın muhalefet partileri için yaptığı “yıkıcı”, “bozguncu”, “nifak” gibi tanımlamalar üzerinden muhalefet partileri eleştirilirken, hükûmetin uygulamalarına uzun methiyeler dizilmiştir. Telgraflarda muhalefet partileri arasında en çok eleştiri CHP'ye yöneltmiştir.

Telgrafların içeriğine baktığımızda ise Uşak genelinde en çok Vatan Cephesi ve DP'ye CMP'den geçişlerin yaşandığı görülmektedir. Genel olarak değerlendirirsek muhalefet partileri içinde CHP ve CMP'den geçiş yapan vatandaşlarda “muhalefetin yıkıcı faaliyetleri” etkili olduğu ifade edilirken, HP'den gelen istifalarda ise CHP ile birleşmesine duyulan tepki yer almıştır. Siyasi olarak hiçbir partiye mensup bulunmayan vatandaşlar arasında ise başta daha çok başbakan olmak üzere DP'nin ülkeye yaptığı hizmetlerin etkisinin büyüklüğünden bahsedilmiştir.

Dönem içerisinde Uşak'ta vakıf ve derneklerden de Vatan Cephesi ocaklarına destek telgrafları çekilmiştir. Dernek başkanları aracılığıyla dernek üyelerinin tek tek isimleri telgraflarda yerini almıştır. Uşak'ta Vatan Cephesi ve DP'ye geçişler en çok merkez, Banaz ve Eşme ilçeleri ile bunlara bağlı köylerden yaşanmıştır. Süreç içerisinde özellikle köylerde bulunan muhalefet partisine bağlı ocakların kapatılıp yerine DP tabelasının asılması Uşak'ta çok yaşanan bir durum olmuştur. 1960 yılında Vatan Cephesi'ne “bağlılık” telgraflarında belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Bu duruma özellikle Uşak hadiseleri ve sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler büyük oranda etki etmiştir. Ancak az

da olsa yaşanan olaylara yönelik hükûmetin aldığı tedbirleri yerinde bulan ve desteklediği için DP'ye geçen Uşaklılar da bu dönemde bulunmaktaydı.

Sonuç olarak iktidar ve muhalefet arasında yaşanan gerginlik Vatan Cephesi ocakları ile yerini siyasi kutuplaşmaya bırakmıştır. Uşak ili özelinde de vatandaşları dönem içerisinde Vatan Cephesi'ne kayıt olanlar-olmayanlar şeklinde ikiye bölmüştür. Özellikle ülke genelinde olduğu gibi 1959 yılında Uşak özelinde yaşanan müessif hadiseler de kutuplaşmanın ne denli arttığının bir göstergesidir. Denilebilir ki Vatan Cephesi 27 Mayıs askerî müdahalesine giden süreçteki yolun taşlarından birisini oluşturmuştur. Aynı zamanda Vatan Cephesi girişimi sonuçları bakımından ülkede kutuplaşmayı arttırdığı gibi DP'nin kendisine de zarar veren bir oluşumdur. Nitekim 27 Mayıs 1960 yılında meydana gelen askerî müdahale sonrasında DP Hükûmeti Vatan Cephesi girişimi nedeniyle halkı ikiye bölmek, muhalefeti yok ederek dikta rejimi kurmaya çalışmakla suçlanmış ve Yassıada mahkemesinde Vatan Cephesi Davası kapsamında yargılanmışlardır¹²⁷.

127 Vatan Cephesi yargılamalarına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Zehra Aslan, "Vatan Cephesi Davası (Kararname, Savunmalar ve Karar), **History Studies**, C 4, s.2, 2012, ss.1-37.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

T.C Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- BCA, 010.09.217.674.3.65 9 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.64 10 Ekim 1958.
BCA, 010.09. 217.674.3.60 15 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.62 16 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.61 16 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.59 18 Ekim 1958
BCA, 010.09.217.674.3.58 19 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.10 19 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.10 19 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.56 19 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.10 22 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.52 24 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.53 24 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.49 25 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.50 25 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.47 27 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.54 30 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.55 30 Ekim 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.44 1 Kasım 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.45 1 Kasım 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.46 1 Kasım 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.40 7 Kasım 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.41 7 Kasım 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.42 7 Kasım 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.43 8 Kasım 1958.

- BCA**, 010.09.217.674.3.38 11 Kasım 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.9 15 Aralık 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.9 22 Aralık 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.34 22 Aralık 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.35 26 Aralık 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.8 29 Aralık 1958.
BCA, 010.09.217.674.3.33 3 Ocak 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.7 4 Ocak 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.6 9 Ocak 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.6 12 Ocak 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.31 26 Ocak 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.30 3 Şubat 1959.
BCA, 010.09.217.674.3. 10 Şubat 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.7 20 Şubat 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.67 27 Şubat 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.27 28 Şubat 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.69 9 Mart 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.26 15 Mart 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.5 17 Nisan 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.69 17 Nisan 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.4 17 Nisan 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.25 27 Nisan 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.23 30 Mayıs 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.24 30 Mayıs 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.4 6 Temmuz 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.21 7 Temmuz 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.20 2 Ekim 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.18 23 Kasım 1959.
BCA, 010.09.217.674.3.16 12 Ocak 1960.

BCA, 010.09.217.674.3.15 12 Mart 1960.

BCA, 010.09.217.674.3.3 1 Mayıs 1960.

BCA, 010.09.217.674.3.3 8 Nisan 1960.

BCA, 010.09.217.674.3.1 3 Mayıs 1960.

Gazete ve Dergiler

Demokrat İzmir

Demokrat Uşak

Kim

Milliyet

Ulus

Yeni Asır

Zafer

Telif & Tetkik Eserler

Aslan, Zehra, “Trabzon’da Vatan Cephesi (12 Ekim 1958-27 Mayıs 1960)”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, S 36, Kış 2013.

Aslan, Zehra, **Yassıada’da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I**, Libra Yayınları, İstanbul 2017.

Aslan, Zehra, “Vatan Cephesi Davası (Kararname, Savunmalar ve Karar)”, **History Studies**, C 4, s.2, 2012, ss.1-37.

Burçak, Rıfki Salim, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, Kişisel Yayınları, İstanbul 1998.

Doğaner, Yasemin, **Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2013.

Doğaner, Yasemin, “Vatan Cephesi”, **Türkiye’nin 1950’li Yılları**, haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, ss.177-191.

Ersarı, Nevra, “Ellili Yıllarda Radyo ve Siyaset”, **Türkiye’nin 1950’li Yılları**, haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, ss.393-422.

Gülizar, Jülide, “Türkiye Radyoları”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C 10, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.2738-2747.

Karpat, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul 1967.

Şahin, Enis-Tunç, Bilal “Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadelesi”, **Siyasal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi**, C 1, S 2, Sakarya 2015.

Tuna, Işıl, “Verilişinin 70. Yılında Demokratikleşme Belgesi Olarak Türk Siyasal Hayatında Dörtlü Takrir”, **ÇTTAD**, XV/30, İzmir 2015, ss. 203-219.

Tuna, Işıl, **Yassıada’da Yargılanan Demokrat Parti Kadın Milletvekilleri**, Libra Yayınları, İstanbul 2018.

Tuna, Işıl, **Türkiye’de İktidar-Muhalefet İlişkileri (1946-1960)**, Libra Yayınları, İstanbul 2018.

Uyar, Hakkı, **Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi**, Boyut Yayınları, İstanbul 2012.

Yıldırım, Sinan, “Vatan Cephesi: Demokrat Parti’nin Politik Meşruiyet Krizi ve Toplumsal Muhalefeti Kontrol Altına Alma Çabası”, **Türkiye’de Siyasal Muhalefet 1923-1980**, Ayşegül Komsuoğlu (der), Bengi Yayınları, İstanbul 2008.

Tezler

Ersarı Gözübüyük, Nevra, **The Democrat Party and the State Radio (1946-1960)**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1999.

İnal, Buğra, **Cumhuriyet Döneminde Uşak’ta Siyaset ve Siyasetçiler (1923-1980)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2011.

İnternet Sitesi

<http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/heybeliada-ismet-inonu-evi>
Erişim Tarihi: 16.05.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> Erişim Tarihi: 16.05.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> Erişim Tarihi: 16.05.2018.

